

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Saidov Hayotjon Raxmatulloevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

ORCID: 0009-0007-9550-2597

xayotbek0083@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada bankning kredit siyosati, uning bank resurslarini joylashtirishdagi o'рни, tijorat banklari kredit siyosatining mezonlari va muammoli kreditlarni boshqarishning zamonaviy usullari haqida so'z boradi. Shuningdek, maqola davomida tijorat banki kredit portfeli, uning mohiyati va shakllanishi masalalariga ham alohida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: muammoli kreditlarni boshqarish, tijorat banklari, bankning kredit siyosati, bank resurslari.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОБЛЕМНЫМИ КРЕДИТАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Саидов Хаётжон Рахматуллоевич

Денауский институт предпринимательства и педагогики

Аннотация. В статье рассматривается роль кредитной политики банка в распределении банковских ресурсов, критерии кредитной политики коммерческих банков, современные методы управления проблемными кредитами. В статье также подробно рассматриваются вопросы кредитного портфеля коммерческого банка, его сущности и формирования.

Ключевые слова: управление проблемными кредитами, коммерческие банки, кредитная политика банка, банковские ресурсы.

MODERN METHODS OF MANAGING PROBLEM LOANS IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Saidov Hayotjon Raxmatulloevich

Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Abstract. This article discusses the role of the bank's credit policy in the allocation of its bank resources, the criteria for the credit policy of commercial banks and modern methods of managing problem loans. Also, the article specifically addresses the issues of the commercial bank's credit portfolio, its essence and formation.

Keywords: problem loan management, commercial banks, bank credit policy, bank resources.

Kirish.

O'zbekistonda tijorat banklarining rivojlanishi va iqtisodiyotdagi roli katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, tijorat banklarining faoliyatida muammoli kreditlar (bad debt) muammosi ham keng tarqalgan. Muammoli kreditlar, asosan, qarzdorlarning to'lov qobiliyatining pasayishi yoki kredit shartlarini bajarmasliklari tufayli yuzaga keladi. Bu banklar uchun risklarni oshiradi va ularga nisbatan moliyaviy barqarorlikni ta'minlashni qiyinlashtiradi. Shuning uchun, tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarish, har bir bankning samarali va xavfsiz faoliyat yuritishining muhim omillaridan biridir.

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Bunga qo'shimcha ravishda, muammoli kreditlarni kamaytirish va bank tizimining barqarorligini ta'minlash uchun eng samarali strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi

Muammoli kreditlarni boshqarish bo'yicha turli adabiyotlarda ko'plab tadqiqotlar mavjud. Masalan, Kholmatov (2018) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, muammoli kreditlar bilan kurashishda tijorat banklarining o'zaro hamkorliklari va kredit risklarini boshqarish usullari haqida gapirilgan. Kholmatov muammoli kreditlar bilan bog'liq eng katta muammo — kreditning o'z vaqtida aniqlanmasligi va monitoringning zaifligi ekanligini ta'kidlaydi. U kreditlarni berish jarayonida banklar mijozlarning moliyaviy holatini aniq baholashlari va ularning kreditni qaytarish imkoniyatlarini chuqur tahlil qilishlari kerakligini ta'kidlaydi. U, shuningdek, kreditlarni nazorat qilish va monitoring qilishda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishni muhim deb biladi. Yana bir tadqiqotda, Rasulov (2020) O'zbekiston banklarida muammoli kreditlar darajasini pasaytirish uchun proaktiv kredit siyosatining ahamiyatini ta'kidlaydi. Boshqa bir tomondan, O'zbekistonda iqtisodiy o'zgarishlar va kredit bozorining rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan masalalar ham ko'rib chiqilgan (Tursunov, 2022).

Xusainovning (2018) fikricha, muammoli kreditlarni boshqarishning samarali usuli – bu banklar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish va kredit xavflarini umumiy tarzda baholashdir. U banklar o'rtasida tajriba almashish va maslahatlar olishni samarali deb hisoblaydi, chunki bu banklarga muammoli kreditlar bo'yicha yagona yondashuvni ishlab chiqishda yordam beradi. Xushvaktov (2021) kredit bozoridagi muammolarni tahlil qilib, banklar uchun muammoli kreditlarni boshqarishda ilg'or metodlarni qo'llash zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, banklar tomonidan kredit risklarini boshqarish va ularni tahlil qilishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish juda muhimdir. Yana bir iqtisodchi olim Mirzaev (2020) kredit siyosatining yuksalishini muammoli kreditlarni kamaytirishda hal qiluvchi omil sifatida ko'radi. U banklarda riskni boshqarish va kredit tahlilini takomillashtirish orqali, iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash mumkinligini bildiradi. Shuningdek, Mirzaev (2020) muammoli kreditlarni hal qilishda davlat va tijorat banklarining hamkorligini kuchaytirishni zarur deb hisoblaydi. T. G'afurov esa banklarning muammoli kreditlarni boshqarishda nafaqat an'anaviy usullarga, balki innovatsion texnologiyalar va ilg'or tizimlarga murojaat qilishlari kerakligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, muammoli kreditlar soni ortib borishi bilan banklar risklarni to'g'ri baholash va oldini olish uchun yangi tahlil usullarini joriy qilishlari lozim.

Dunyo miqyosida esa, muammoli kreditlarni boshqarish bo'yicha ilg'or tajribalar, masalan, Yevropa va Osiyo davlatlarining bank tizimlarida qo'llaniladigan turli strategiyalarni ko'rib chiqish mumkin. Lopatkin (2019) muammoli kreditlarni boshqarishda eng muhim jihatlarning biri sifatida banklarning qayta tuzish (restrukturizatsiya) jarayonini e'tirof etadi. Uning fikricha, kreditlarni uzaytirish, foiz stavkalarini moslashuvchan qilish yoki boshqa shartlarni yangilash orqali banklar mijozlar bilan konstruktiv muloqot olib borishlari lozim. Bu bankning moliyaviy holatini saqlab qolishga va mijozlarning kreditlarini qaytarish imkoniyatlarini oshirishga yordam beradi. Belousov (2017) muammoli kreditlarni

boshqarishda risklarni identifikatsiya qilish va oldini olishda tizimli yondashuvni qo'llashni tavsiya qiladi. U banklarga kreditlarni taqsimlashda turli xil risklar (moliyaviy, operatsion, bozor va boshqalar)ni birgalikda hisobga olishni zarur deb biladi. Shuningdek, banklar o'z xodimlarini risklarni boshqarish bo'yicha malakasini oshirishga katta e'tibor qaratishlari kerak, deb hisoblaydi. Bularning barchasi O'zbekiston Respublikasidagi tijorat banklariga qo'llanilishi mumkin bo'lgan tavsiyalarni ishlab chiqish uchun muhim manbalar hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolada muammoli kreditlarni boshqarishning zamonaviy usullari tahlil qilish uchun sifatli va miqdoriy tadqiqot metodlari qo'llanilgan. Sifatli tadqiqot usulida banklarning amaliyotlari, qonun va normativ hujjatlar, shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalar o'rganildi. Miqdoriy tadqiqotda esa O'zbekistonning tijorat banklaridagi muammoli kreditlar ko'rsatkichlari va ularning o'zgarishi tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar, bank hisobotlari va markaziy bank ma'lumotlaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Kreditlash bank ishining o'zagi bo'lib, uning sifatiga qarab bankning faoliyati to'g'risida xulosa chiqarish mumkin. Bunda, asosan, kreditlarni boshqarish jarayonining asosiy ahamiyat kasb etishiga sabab shuki, uning sifati bank ishining samradorligiga bog'liqdir. Iqtisodchilar tomonidan jahon banklarining sinishi (bankrotlikka uchrashi) sabablarini tadqiq qilish shuni ko'rsatayaptiki, asosan, banklarning sinishiga sabab – bank aktivlari sifatining (eng avvalo kreditlarning) pastligidir. Kreditning sifati kreditlash jarayonini boshqarishga bog'liq bo'lib quyidagi asosiy elementlardan tashkil topadi:

- tijorat bankida mukammal ishlab chiqilgan kredit siyosati kreditlashtirish jarayonining mavjudligi;
- kredit portfelini optimal boshqarishning yo'lga qo'yilganligi;
- kreditlarni muntazam nazorat qilishning tashkil qilinganligi;
- bank tizimida ishlaydigan xodimlarning tayyorgarlik darajasi.

“Kredit siyosati” hujjatli kreditlarni boshqarish jarayonining poydevorini tashkil etadi. Tijorat banki tomonidan ishlab chiqilgan va yozma ravishda qayd etilgan “Kredit siyosati” kreditlarni oqilona boshqarishning samarali yo'llaridan hisoblanadi. Ushbu hujjat bankning kreditlashtirish faoliyatining andozalari va parametrlarini belgilab beradi. Ushbu belgilangan standartlar va parametrlardan kredit berish, qarzlarni hujjatlashtirish va boshqarish bo'yicha ma'suliyatli bo'lgan bank xizmatchilari qo'llanma sifatida foydalanishlari lozim. Kredit siyosati bank boshqaruvi a'zolari, qonun chiqaruvchi, strategik qaror qabul qiluvchi shaxslarning xatt-xarakatini belgilab beradi hamda ichki va tashqi auditorlarga bankda kreditlarni boshqarish darajasining o'tish davrida, moliyaviy bozorlarga davlatning ta'siri kamaygan sharoitda, tijorat banklari ichki siyosatini o'zlari ishlab chiqishni keskin faollashtirishlari lozim.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2000-yil 2-martdagi “Tijorat banklari kredit siyosatiga qo'yiladigan talablar to'g'risida”gi Nizomga asosan bankning kredit siyosatiga quyidagicha ta'rif beriladi: Bankning kredit siyosati – kreditlash jarayonida yuzaga keluvchi risklarni boshqarishda bank rahbariyati tomonidan qabul qilinadigan choralar va uslublarni belgilovchi hamda bank rahbariyati va xodimlari kreditlar portfelini samarali boshqarishga doir ko'rsatmalar bilan ta'minlovchi hujjatdir. Kredit siyosati bankning kredit faoliyati maqsadlarini aniq ko'rsatishi va aniqlab berishi shart.

Tijorat banklarining kredit siyosati kredit menejmentini samarali olib borishning asosi hisoblanadi. Bu siyosat bank xodimlarining kredit berish, bankning kredit portfelini boshqarish bilan bog'liq, ob'ektiv standartlarini va mezonlarini aniqlab beradi. Kredit siyosatini to'g'ri tuzish va olib borish, barcha bo'limlar tomonidan bu siyosat maqsadining aniq tushinilishi bank boshqaruviga kredit standartlarini to'g'ri olib borishiga, Yuqori risklardan qochishga, bank imkoniyatlarini to'g'ri aniqlashga asos hisoblanadi.

Yaxshi ishlab chiqilgan kredit siyosati kredit riskini boshqarish va uni kamaytirishga yaxshi imkon beradi.

Kredit siyosatining zarurligi Shundaki, bank katta yoki kichikligidan, unda kam yoki ko'p xodim ishlashidan qat'iy nazar, bankda bu siyosat bo'lishi lozim. Chunki bu siyosat kredit bo'yicha unifitsirlashgan umumiy qoida va tamoyillarning bajarilishini, operatsiyalar bajarilishining ketma-ketligini ta'minlaydi. Bankning kredit siyosati bankning hamma xodimlari – kichik xodimdan yoki bank boshqaruvi raisigacha bir xil bo'lishi lozim. Shuning uchun ham kredit siyosatini oldindan belgilab olingan qoida va echimlar to'plami deyiladi.

Kreditlash siyosati va uning samaradorligi to'g'ri kredit narxlari belgilangan sharoitda muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin.

Kredit siyosatini samarali olib borishda bank xodimlari bank mijozlarining mablag'larini kimlarga foydalanishga berish mumkinligini yaqqol bilishi lozim.

Bank qanday kreditlar, qancha miqdorda, kimga, qaysi sharoitlar bilan berilishini hal qilishi zarur. Biznesning Shunday turlari borki, bank kredit bera turib ular bo'yicha qiyin ahvolga tushib qolishi mumkin. Shuning uchun xar bir faoliyat risk bilan bog'liq ekanligini esdan chiqarmaslik lozim. Bankning kredit siyosati uning faoliyatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavfli holatlarning oldini olishga, buning uchun depozitlar va kreditlar o'rtasidagi nisbatning, bank majburiyatlari bilan kapitali o'rtasidagi va boshqa ko'rsatkichlarning me'yorida bo'lishini taqazo qiladi. Oqilona kredit siyosati beriladigan kreditlarning sifatini oshiradi. Shuning uchun kredit siyosatining asosiy maqsadi boshqaruv jarayoni, fondlarning etariligi, risklarni sifat darajasi bo'yicha turkumlari, kredit portfelining balansi, majburiyatlarning tarkibiy qismlarini ajratish kabi elementlarini o'zichiga olmog'i lozim.

Bank kredit siyosatining mazmuni quyidagilardan iborat:

- ✓ Bank kredit portfelini aniqlash va shakllantirish (kredit turlari, qoplash muddatlari, miqdori va sifati) bilan bog'liq masalalar;
- ✓ Bank raisining kredit faoliyati uchun javob beradigan o'rinbosari, kredit qo'mitasi raisi va kredit inspektoriga yuklangan vakolatlar ro'yxati (eng ko'p kredit summasi va turlari);
- ✓ Bankning kredit berish sohasidagi huquqlari va axborot taqdim etish bo'yicha jami majburiyatlari;
- ✓ Kredit arizalari bo'yicha tekshirish va qaror chiqarish tizimi bayoni;
- ✓ Kredit arizasiga ilova qilinadigan zaruriy hujjatlar va kredit ishida albatta saqlanadigan hujjatlar ro'yxati (qarzdorning moliyaviy hisoboti, kredit shartnomasi, garov, kafolat haqida shartnoma va hokazolar);
- ✓ Kredit ishlari saqlanishi va tekshirilishi uchun kim javobgarligi, kim va qanday holatda ularni olish huquqiga egaligi to'g'risida batafsil ma'lumotlar;
- ✓ Kreditning ta'minlanganligi va uni qabul qilish, baholash va amalga oshirishning asosiy qoidalari;
- ✓ Barcha kreditlar sifatini belgilaydigan me'yorlar bayoni;
- ✓ Eng Yuqori kredit imtiyozlarini belgilash va ko'rsatish (ya'ni kredit summalari va bank yalpi aktivlarining eng Yuqori nisbati);
- ✓ Bank xizmat ko'rsatadigan mintaqa, kredit qo'yilmalarining asosiy qismi joriy etiladigan tarmoq, iqtisodiyot sohasi yoki sektori;
- ✓ Muammoli kreditlar tarkibi va tahlili, bunda muammolarni qanday hal etilishi ehtimollari ko'rsatiladi;

Qolgan hujjatlarda ta'qiqlanadigan yoki nomaqbul kredit turlari tavsiflanadi (to'lovga qodirligi o'ubhali bo'lgan yoki hujjatlar to'liq ro'yxatni taqdim etmagan) qarz oluvchilar va hokazolar).

Kredit siyosati malakali tuzilib, bank rahbaridan tortib operatorgacha barcha darajalarda me'yorida amalga oshirilsa, bu bank rahbariyatiga to'g'ri qarorlar chiqarish, ortiqcha risklardan xolos bo'lish, bank kreditlarini to'g'ri baholash imkonini beradi. Shu bilan birga bir vaqtda

kredit siyosati siyosiy, iqtisodiy va xuquqiy shartlarni hisobga olgan holda ancha yumshoq bo'lishi darkor.

Bank kredit siyosati bank resurslari, ularning joylashtirilish bilan chambarchas bog'liq. Bank resurslarining asosiy qismini jalb qilingan mablag'lar, jumladan yuridik va jismoniy shaxslarning depozitlaridan tashkil topadi. Shuningdek, hozirgi kunda jalb qilingan resurslar ichida banklararo kredit xam alohida o'rin egallaydi. Depozitlar bo'yicha belgilangan foiz stavkalari, hamda boshqa bankdan olingan kredit uchun foiz stavkalari bank tomonidan beriladigan kreditning foiz stavkalari bilan bog'liq bo'ladi. Kredit siyosatining aniq va mukammal tayyorlanish va izohlanish xar bir bank uchun kreditlash jarayonini ijobiy tashkil etish uchun asos bo'ladi. Bank tomonidan to'plangan resurslarni to'g'ri va oqilona joylashtirish bankning kredit siyosatining sifatiga bog'liq bo'ladi. Kredit siyosati sifatiga va xolatiga qarab bank jalb qilgan resurslarini to'g'ri joylashtirish va oldindan ko'zlangan daromad olish imkoniyati yaratiladi.

Har qanday tijorat kredit siyosatining maqsadi odatda quyidagilardan iborat bo'ladi: kredit qo'yilmalari hajmining o'mishini, risk yuqori bo'lgan operatsiyalarning odilona diversifikatsiyasini, o'rta va uzoq muddatli kredit qo'yilmalar hajmini keskin ko'paytrish va ulrning samaradorligini ta'minlashga yo'naltirilgan bo'ladi. Shuningdek, kredit siyosati investitsion kreditlar salmog'ini oshirish, ustun darajada iqtisodiyotning real sektorini kreditlash, ishlab chiqarish korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash kabi asosiy yo'nalishlarni ham o'z ichiga qamrab olgan bo'lishi lozim.

Kredit siyosati bankning o'ziga xos "kredit tili" ni yaratadi va u bank faoliyati yomonlashganda hamda kredit vakolatlari va majburiyatlari o'zgarganda huquqni saqlab qolish uchun katta ahamiyat kasb etadi. Qat'iy siyosat asosida berilgan bank umumiy kreditlash faoliyatining rivojlanishi va kreditlarning samarali ishlatilishi uchun zamin yaratadi. Kredit siyosati qoidalariga rioya etish bankning asosiy maqsadlari: foyda olishni ta'minlash, risklarni boshqarish bank faoliyati me'yorlariga rioya etishga erishish imkonini beradi.

Kredit siyosatining mavjudligi, eng muhimi – barcha darajalarda ishlab chiqilgan siyosatga rioya etish bank ssuda portfelini sifatli boshqarish uchun asos bo'ladi. Bu esa o'z navbatida, uning qarzdorlari va aksiyadorlari foydasini ko'paytiradi va faravonligini oshiradi.

Aniq bir tijorat bankining kredit siyosatida kredit portfelini boshqarishning asosiy yo'nalishlari qilib quyidagilarni belgilab olinadi:

- kredit risklari darajasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash, ularni baholash va bartaraf etish;
- qarz oluvchining kreditga layoqatlilik darajasini va uning moliyaviy axvolini aniqlash kredit riskini bashorat qilish;
- muammoli ssudalarni oldindan aniqlash va ularni so'ndirish choralarini ishlab chiqish;
- kredit qo'yilmalarini diversifikatsiya qilishni, ularning likvidliligini va daromadliligini ta'minlash;
- kredit olgan mijoz bilan doimo aloqada bo'lib turish;
- kichik va o'rta tadbirkorlikni, dehqon va fermer xo'jaliklarni moliyaviy qo'llab quvvatlashdan iborat.

Bank tomonidan, xo'jalik sub'ektlarining aylanma mablag'lari etishmasligi, mavjud mablag'larning me'yoridan ortiqcha tayyor mahsulot qoldiqlariga jalb qilinishi, mablag'larning tayyor mahsulot sifatida qotirib qo'yish sabablarini o'rganib borish, zararga ishlayotgan va bankrotlik alomatlari ko'zga tashlanayotgan xo'jalik sub'ektlarining moliyaviy ahvolini doimiy monitoringini tashkio qilish bank kredit siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Kredit siyosati bank tomonidan beriladigan kreditlar toifasi va turlarini aniqlash va belgilashi lozim. Masalan, kreditlash sohalari bo'yicha: tijorat faoliyati, sanoat, qishloq xo'jaligi, kapital qo'yilmalarni moliyalash va boshqa tarmoqlarga kredit berish, kredit turlari bo'yicha:

“kredit liniyalarini ochib va ochmay” kreditlash yoki kreditlashning boshqa usullarini qo'llashni belgilab berishi mumkin.

Kredit siyosatida kreditlarni tasniflash tizimi aniq ifodalanishi lozim, kredit xodimlari kredit portfelidagi barcha ma'lum bo'lgan salbiy o'zgarishlar to'g'risida raxbariyatga xabar berio'lari lozim. Qarzdor yoki garov ahvoli yomonlashishini oldindan aniqlash ehtimoliy yo'qotishlarni kamaytirish uchun juda muhimdir.

Kredit siyosati kreditlarning barcha toifalari bo'yicha “to'lovsizlik” tuShunchasining aniq ifodalanishi, foizlarni o'stirmaslik mezonlari, Shuningdek, bank Boshqaruvi av Kengashining tegishli hisobotlariga nisbatan talablarni o'z ichga olishi lozim. Kredit siyosatida qarzlarni qaytarishga doir izchil, bosqichmabosqich chora-tadbirlar ko'rilishini talab qilishi kerak. Raxbariyat Markaziy bank tomonidan belgilangan talablarga muvofiq kreditlarni hisobdan chiqarish tadbirlarini ishlab chiqishi lozim.

Kredit siyosatini ishlab chiqish va ijro etish yuzasidan javobgarlik bank

Kengashi va Boshqaruvi a'zolariga yuklatilgan. Odatda tijorat bankining kredit siyosati yo'nalishlari quyidagilardan tashkil topishi mumkin:

- bank o'rni va obro'sini moliyaviy-borqaror banklar singari yaxshilash;
- O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki normativlariga muvofiq darajada o'z kaptalining etarligini ta'minlash;
- bankning samaradorligi va barqarorligini qo'llab-quvvatlagan holda uning daromadlarining maksimum Shuvini ta'minlovchi aniq kredit va investitsiya siyosatini o'tkazish;

- strategik jihatdan muhim bo'lgan shahar rayonlarida yangi omonat kassalarini ochish bilan bog'liq bo'lgan bank tarmog'ini kengaytirish.

Kreditlash jarayonida bank siyosati bank oldidagi majburiyatlarni bajara oladigan mavjud yangi mijozlarni kredit resurslari bilan ta'minlash, sinf darajasidagi kreditlarni taqdim etishni kengaytirish hisoblanadi. Tijorat banki foydaliligini hisobga olgan holda xalqaro standartlar miqyosida mijozlarga sifatli kredit xizmatini taqdim etishga intiladi. Shuning uchun bank kredit siyosatini asosiy tamoyillariga quyidagilar kiritilgan:

- ✓ kreditlash to'g'risida qarorlar qabul qilishning barcha darajalari bo'yicha javobgarlikni taqsimlash;

- ✓ bank tomonidan amalga oshiriladigan kredit operatsiyalari uchun aniq belgilangan shartlarning mavjudligi;

- ✓ maxsus kreditlash tamoyillari – muddatlilik, to'lovlilik, qaytarib berishlilik, ta'minlanganlik va rentabellik asosida beriladigan kreditlarni majburiy nazorat qilish;

- ✓ bank boshqaruvining umumiy siyosati bilan maxsus faoliyat yo'nalishlari siyosati (ya'ni depozitlar bo'yicha, investitsiya bo'yicha, aktivlar va passivlarni boshqarish bo'yicha va hokazo)ning uzviy bog'liqligidir.

Ichki omillar	67 foiz	Tashqi omillar	33 foiz
Ta'minot etishmasligi	22 foiz	Kompaniyani bankrotligi	12 foiz
Kredit arizasi tahlil qilinganda notug'ri baholash	21 foiz	Kreditorlarni haklarini talab qilishlari	11 foiz
Mijoz faoliyatini yaxshi urganmaslik	18 foiz	Oilaviy muammolar	6 foiz
Ta'minotni yomonligi	5 foiz	Ta'magirlik	4 foiz
Boshqa ichki omillar	1 foiz		

Tahlil natijalaridan ko'rinadiki, kredit yo'qotishlariga ta'sir qiluvchi ichki omillar ichida asosiy o'rinlarni kredit uchun ta'minotning etishmasligi hamda mijoz faoliyati va arizasini

yaxshi taxlil kila olmasligi hisoblanadi. Shunisi xarakterliki, respublikamiz milliy bank tizimida ham kreditning haytmasligiga sabab buluvchi birlamchi omillar ana Shulardir. Lekin respublikamizda buning bir qator ob'ektiv va sub'ektiv sabablari mavjud.

Kredit portfelini tarmoq bo'yicha tahlil qilish tijorat banki kredit siyosatini strategiya va taktikasini belgilashda katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot yakunida quyidagi xulosalar chiqarildi:

1. O'zbekiston tijorat banklari uchun muammoli kreditlarni boshqarishning samarali usullari muhim ahamiyatga ega. Banklar o'z risk boshqaruv tizimlarini yangilash va zamonaviy texnologiyalarni qo'llashni davom ettirishlari kerak.

2. Kreditlarni boshqarishning yangi usullari, jumladan, proaktiv monitoring, ma'lumotlarni tahlil qilish va qarzdorlar bilan aloqani yaxshilash orqali muammoli kreditlar miqdorini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

3. Banklar o'z mijozlariga kredit olishdan oldin moliyaviy maslahatlar va qarzlarni boshqarish bo'yicha ta'lim berishni yo'lga qo'yishlari kerak.

4. O'zbekistonning markaziy banki va boshqa moliya regulyatorlari muammoli kreditlarni kamaytirish uchun banklarga qo'shimcha normativ hujjatlar va rag'batlantirish mexanizmlarini taqdim etishi zarur.

Taklif etiladigan usullarni joriy etish va bank tizimida to'liq integratsiya qilish O'zbekistonning iqtisodiy barqarorligi va tijorat banklarining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhimdir.

Adabiyotlar /Jumepamypa/Reference:

Azimov, M. A. (2019). Muammoli kreditlarni boshqarishda innovatsion yondashuvlar. O'zbekiston moliya tizimi, 11(2), 45-53.

Belousov, D.P. (2017). Kredit risklarini boshqarishda tizimli yondashuv va uning ahamiyati. Iqtisodiyoti va moliyaviy nazorat, 8(3), 51-60.

Kholmatov, K. A. (2018). Banklarda muammoli kreditlarni boshqarish: nazariy va amaliy jihatlar. Tashkent: O'zbekiston bank tizimi, 12(1), 33-40.

Lopatkin, B.A. (2019). Muammoli kreditlar bilan ishlashda banklarning rolini oshirish. Bank faoliyati va iqtisodiy tahlil, 23(1), 34-42.

Mirzaev, B.B. (2020). Kredit siyosati va risklarni boshqarish: O'zbekistondagi tajribalar. Tashkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi.

Murodov, Sh. T. (2018). Kreditlarni qaytarishda huquqiy mexanizmlar va zamonaviy texnologiyalar. O'zbekiston iqtisodiyoti, 7(4), 59-66.

Rasulov, S. N. (2020). Davlatning moliyaviy siyosati va muammoli kreditlarni boshqarishdagi roli. Iqtisodiy va moliyaviy inqiloblar, 10(6), 29-37.

Xusainov, A. R. (2018). Banklar o'rtasida hamkorlik va tajriba almashish: muammoli kreditlarni boshqarishning samarali usuli. O'zbekiston moliyaviy tahlili, 15(2), 72-81.

Xushvaktov, T.Sh. (2021). Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning zamonaviy usullari. Tashkent: O'zbekiston iqtisodiyot universiteti nashriyoti.